

Politik Bir Mücadele Alanı Olarak Spor: Muhammed Ali Amerika'ya Karşı

Muhammet Nurullah ÇAKMAK¹

Politik Bir Mücadele Alanı Olarak Spor: Muhammed Ali Amerika'ya Karşı

Öz

Bu çalışmada spor-iktidar ilişkisi ünlü boksör Muhammed Ali örneği üzerinden incelenmiştir. Kitlelerin yeni afyonu olarak tanımlanan modern spor, iktidarla kurduğu bağımlılık ilişkisi nedeniyle ciddi eleştiriler almıştır. Louis Althusser bu anlamda sporu Devletin İdeolojik Aygıtı (DİA) olarak tanımlamıştır. Bunun yanında sporun iktidara karşı bir mücadele aracına dönüşebileceğini iddia eden çalışmalar ve örnek olaylar da mevcuttur. Bu çalışma modern sporun hem DİA hem de iktidar karşıtı bir araç olabileceği iddiasını taşımaktadır. Söz konusu iddiaya uygun olarak Muhammed Ali'nin hayatı nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre sporla modern iktidar arasında hayati sayılabilecek bir ilişki söz konusudur. Ancak bu ilişki pürüzsüz biçimde ilerlememektedir. İktidarın gücünü pekiştirmek adına kurguladığı spor, Ali örneğinde olduğu gibi iktidar aleyhine bir araca dönüşebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Ali, spor, iktidar

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Sports as a Political Struggle: Muhammad Ali vs. America

Abstract

This study examines the relationship between sport and power through the example of famous boxer Muhammad Ali. Defined as the new opium of the masses, modern sport has received serious criticism due to its dependency relationship with power. In this sense, Louis Althusser has defined sport as the Ideological State Apparatuses (ISA). Besides, there are several research and case studies claiming that sports can turn into a means of struggle against power. This study asserts that modern sports can be transformed into both an ISA and an anti-government tool. In accordance with the aforementioned claim, Muhammad Ali's life has been examined through the document analysis technique, one of the qualitative research methods. According to the findings, there is a vital relationship between sports and modern power. However, this relationship does not progress smoothly. Sports, which the government has designed to consolidate its power, can turn into a tool against the government, as experienced in the case of Ali.

Keywords: Muhammed Ali, sport, power

Paper Type: Research Article

¹ Arş. Gör., Eskişehir Teknik Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, mncakmak@eskisehir.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3582-9989>

1. Giriş

Modern sporun kurumsallaşması ve küreselleşmesinin 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başından itibaren gerçekleştiği söylenebilir. 1894'te Uluslararası Olimpiyat Komitesinin, 1904'te FIFA'nın kurulmuş olması bize bu konuda fikir vermektedir. İlerleyen yıllarda iletişim ve ulaşım teknolojilerinin de gelişmesiyle birlikte spor, milyarlarca insanın aynı anda takip ettiği küresel bir fenomen haline gelmiştir. Bunun yanında spor devasa bir endüstriye de dönüşmüştür. Sporun bu şekilde coğrafi olarak yayılması, ekonomik olarak büyümesi, nüfus olarak kalabalıklaşması modern iktidarın spora yönelik ilgisini artırırken ve birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir.

Modern spora yönelik olumsuz eleştirilerin başında Marksist düşünür Lous Althusser'in "devletin ideolojik aygıtı" gelmektedir. Althusser'e (2000) göre, kapitalizmin sömürüye dayalı ilişkileri yürütmesi ve sürekli kılabilmesi için sadece baskıcı unsurlar yeterli olmayacaktır. Aynı zamanda üstyapısal araçlar da devreye girmeli, mevcut eşitsiz ilişkilerin üstünü örtebilmelidir. Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) olarak tanımladığı bu kurumları aile, eğitim, sendika, siyasal, kültürel vs şeklinde sıralamaktadır. Sporu da kültürel aygıt içine yerleştirmiştir. Yapılan araştırmalar, gözlemler, tarihi olaylar söz konusu iddiayı destekleyecek niteliktedir (Boykoff, 2016; Lenskyj, 2008; Mählmann, 1988; Markovits & Rensmann, 2010). Sporun modern iktidarın bir aracı/aygıtı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür ancak bu durumun tek başına mükemmel işleyen bir süreç olduğunu iddia etmenin fazlaca determinizm içerdiğini söylemek mümkündür.

Sporu, sosyal failin eyleminden bağımsız, kuşatıcı, kapsayıcı, mutlak bir yapı olarak görmek sporun içinden çıkan protesto hareketlerini açıklamayı zorlaştıracaktır. İktidarın ideolojik aygıtı olarak kurgulanan spor, kimi zaman iktidara yönelik protesto girişimlerinin de üretildiği bir alana dönüşebilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar ve spor alanında meydana gelen olaylar bu yapının kusursuz bir biçimde iktidar lehine işlemediğini, failin etkisine karşı tam bağımsız olmadığını göstermektedir (Boykoff, 2016; Brown & Brison, 2017; Delsahut, 2019; Hartmann, 2009; Kilcline, 2017; Pelak, 2002; Schwirian vd., 2001).

Bu çalışmada sporun hem DİA hem de iktidara yönelik mücadele aracı olarak okunmaya çalışılmıştır. Görünüşte birbirinin antitezi gibi görünen iki olgunun bir aradalığı Muhammed Ali üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Sosyal olaylarda fizik kurallarının aksine bir fenomenin iki halde bulunabileceği fikri (Giddens ve Turner, 2013) çalışmanın ana temalarından birini oluşturmaktadır. Muhammed Ali örneğinin seçilmesinin temel nedeni; Muhammed Ali öznesinin DİA olarak tasarlanan sporun iktidarın aleyhine dönüşebileceğini gösteren en önemli figürlerden biri olmasıdır.

Yakın tarihin en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilen Ali'nin mücadelesine ilişkin çok sayıda çalışma yapılmıştır (Dorinson, 1997; Grano, 2009; Marqusee, 1995a; Mazrui, 1977; Reed, 2004; Saeed, 2002; Smith, 2015; Townsend et al., 2018; Wakelin, 2020). Literatürdeki çalışmaların ortak noktası tamamen Ali'ye odaklanmasıdır. Bu araştırmanın özgün sayılabilecek yanı sporu hem devletin ideolojik aygıtı hem de iktidara karşı politik bir mücadele aracı olarak bir arada analiz etmeye çalışmasıdır. İkinci olarak Türkiye'de oldukça tanınan bir figür olan Muhammed Ali hakkında Türkçe çalışmanın oldukça kısıtlı (Dere vd., 2017; Güven, 2019) olması nedeniyle bu çalışma ile yerli literatüre katkı yapılmaya çalışılacaktır.

Söz konusu ana fikre uygun olarak bu çalışmada nitel araştırmalarda uzun yıllardır kullanılan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır (Morgan, 2022). Bu yöntem video kayıtları, belgeseller, biyografiler, gazeteler, TV kayıtları, resmî belgeler gibi birçok yazılı ve görsel materyalin kullanımını içermektedir. Özellikle teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte uzun yıllar önce kaydedilen basılı ve görsel dokümanlara ulaşmak daha kolay hale gelmiştir (Patton, 2014). Bu materyaller sayesinde araştırılan tarihsel fenomenle doğrudan ilişki kurmak kolaylaşmıştır. Bu araştırmada da söz konusu yöntem uygun olarak Ali'nin konuşmalarını içeren video kayıtları; rakipleri, ailesi ve yakın

çevresi ile yapılan röportajlar; biyografi çalışmaları ve belgeseller, dönemin gazeteleri, dergileri; kendisini soruşturan FBI ajanlarının notları incelenmiştir. Ali'nin popüler bir figür olması veri kaynağının çeşitlenmesi adına önemli bir avantaj sağlamıştır. Video paylaşma platformlarında Ali'nin konuşmalarını, tarihi anları içeren çok sayıda arşiv videosu vardır ve bunların önemli bir kısmı incelenmiştir. Bu kaynaklar sayesinde tarihsel bir figürün ifadelerine doğrudan erişme imkânı elde edilmiştir. Bu anlamda doküman analizi yönteminin bu çalışma için önemli avantajlar sağladığını söylemek mümkündür.

Doküman analizi yöntemi ile elde edilen veriler ve bu verilerin analizden elde edilen sonuçlara göre; ilk olarak spor kurumunun iktidar tarafından kendisine tevdi edilen Devletin İdeolojik Aygıtı (DİA) olma görevini yerine getirmeye çalıştığını söylemek mümkündür. İkinci olarak Ali, DİA işlevi yerine getirmesi gereken spor alanını, iktidara karşı politik bir mücadele alanına çevirebilmiştir. Söz konusu mücadeleyi şiddet içeren bir sporun içinde tamamen şiddetsiz bir yöntemle, "sivil itaatsizlik" (Habermas, 1995) yöntemiyle gerçekleştirmiştir. Bu anlamda spor hem iktidarın lehine çalışmış hem de iktidarın aleyhine işlemiştir denilebilir. Bu durumun bizi daha genel bir sonuca, sosyal dünyanın fiziksel dünyadan farklı olarak iki çelişik durumu bir arada barındırabilme kapasitesine ve ayrıcalığına sahip olduğu sonucuna ulaştırdığı söylenebilir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. İktidarın İdeolojik Aygıtı Olarak Spor ve Sivil İtaatsizlik

İktidarların güçlerini pekiştirmek adına askeri, siyasi, hukuki vs yaptırımlar kullanmalarının yanında hükmettikleri toplulukları ikna etmeye yönelik de birtakım uygulamalar geliştirdikleri bilinmektedir. Louis Althusser bu uygulamaları devletin (iktidarın) ideolojik aygıtı (DİA) olarak kavramsallaştırmıştır. Althusser'e göre sömürüye dayalı ilişkilerin sürdürülebilmesi ve yeniden üretilebilmesi DİA aracılığıyla mümkündür. Aile, eğitim, sendika, kültür, spor, siyaset bu aygıtların bazılarıdır. Sistem, sporun da özellikle dâhil olduğu bu aygıtlar aracılığıyla eşitsizliklerin, adaletsizliğin ve sömürünün üstünü örterek kendisine yönelecek eleştirileri spor alanına yönlendirir (Althusser, 2000; Lenskyj, 2008; Mählmann, 1988). Daha açık ifadeyle sistem biriken toplumsal tepkiyi spor aracılığıyla başarılı bir biçimde boşaltabilir. Spor bir anlamda boşaltım aracı olarak kullanılır.

Spor tarihi bu perspektiften incelendiğinde Althusser'in tasvirini haklı çıkaracak birçok örnekle doludur. Antik Yunan'da Roma'ya sporun her alanında iktidar ilişkilerini görmek mümkündür. Modern döneme gelindiğinde Salazar, Franco gibi diktatörlerin özellikle futbolu kullanarak kitleleri yönetme biçimi yakın tarihin en bilinen örneklerindedir. Bunun yanı sıra soğuk savaş döneminde Demir Perde ülkeleri ve Liberal Batı bloğunun spor arenasındaki güç gösterileri de hafızalardaki yerini korumaktadır. Sporun yalnızca uluslararası planda güç gösterisi değil aynı zamanda ulusal birliği sağlamak (Sorek, 2013), Hristiyanlığı yaymak (Mählmann, 1988), güçlü işçi sınıfı ve ordu yetiştirmek (Akin, 2004), tüketim alışkanlıklarını yaygınlaştırmak amacıyla (Perelman, 2012) kullanıldığı da bilinmektedir.

Spor-iktidar ilişkisinin kötü şöhretinin farklı işlediği durumlar da vardır. Spor sadece iktidarın ideolojik aygıtı mıdır, bu ilişki biçiminin pürüzsüz ve tek düze ilerlediğini söylemek mümkün müdür? İnsan doğası, sosyal dünya göz önüne alındığında bu ve benzeri sorulara olumlu cevap vermek pek mümkün değildir. Sporu tek başına bilinci, pratiği, öznenin gücünü tamamen ortadan kaldıran sosyal kontrol mekanizması olarak görmek, sporun içinde var olan protest duruşları anlamayı zorlaştıracaktır.

Modern dönemde spor sahalarında iktidara karşı protesto hareketlerinin ilk örneklerinden biri Emily Davidson isimli genç bir İngiliz kadının hikâyesidir. Davidson, İngiliz kadınları için oy hakkını talep eden "süfrajette" hareketinin bir üyesidir. 1913 yılında Epstein Derbisi olarak bilinen at yarışı sırasında, yarışı izlemeye gelen kalabalığın gözleri önünde kendisini Kral Edward'ın atının önüne atarak hayatını kaybetmiştir. Bu olay oldukça ses getirmiş, uzun süre gündemde kalmıştır (Kay, 2008).

Boykoff (Boykoff, 2016) spor sahalarında meydana gelen protesto hareketlerini iki ana gruba ayırmıştır. İlk grup sporcu olmayan ancak spor sahasını protesto alanı olarak kullanan olaylardır. Davidson vakası bu gruba girmektedir. İkinci grup ise bizzat sporcuların dahil olduğu eylemlerdir. Bu tür eylemlerin biri “siyah eldiven” hareketidir. 1968 Mexico City Olimpiyat oyunları atletizm branşında birincilik alan Simit ve ikinciliği elde eden Carlos’un siyah eldiven giyerek tek ellerini yumruk şeklinde havaya kaldırarak yaşadıkları ülke Amerika’daki ırkçılık, ayrımcılığı protesto etmeleridir. Eylemin ardından sporcular apar topar olimpiyat köyünden kovulmuş, Mexico City’i terk etmek zorunda kalmışlardır (Edwards, 1969; Hartmann, 1996). Bunlara benzer birçok protesto hareketi spor sahalarında gözlemlenmiştir. Bunun yanında spor ve protesto ilişkisini inceleyen birçok akademik çalışma da mevcuttur (Boykoff, 2016; Brown & Brison, 2017, 2017; Cooky, 2018; Cooper et al., 2019; Hartmann, 2009; Haslett & Smith, 2021; Lenskyj, 2008; Markovits & Rensmann, 2010).

Tartışmanın bir diğer boyutu modern dönemde birçok alanda görülen sivil itaatsizlik kavramıyla spor alanında meydana gelen protesto hareketlerinin kesişme noktasıdır. Sivil itaatsizlik, iktidara karşı şiddet içermeyen ancak iktidarı rahatsız eden, onun tepkisini çeken, kişisel çıkar barındırmayan, sonunda iktidarın cezasına muhatap olan bir dizi sembolik eylem olarak tanımlanmaktadır (Habermas, 1995). Siyah Eldiven hareketi, Muhammed Ali olayı gibi 20. Yüzyılın ses getiren sivil itaatsizlik eylemlerinin spor alanında meydana gelmesi spor-iktidar ilişkisi açısından dikkate değer bir boyuta işaret ettiği söylenebilir.

Bu anlamda sosyal dünyanın fiziksel dünyadan farklı olarak çelişkileri bir arada barındırabilme olanağı olduğu söylenebilir. Bir taraftan iktidarın kitleleri kontrol mekanizması olarak kurguladığı spor, diğer yandan iktidarın aleyhine eylemlerin yapıldığı protesto alanına dönüşebilmektedir. Bu anlamda Muhammed Ali’nin hikayesi, söz konusu çelişki mercek altına alınarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.1.1. Siyahiler, ABD’de Boks ve Spor Aktivizmi

Boks, ABD’de en bilinen ve yaygın sporların başında gelmektedir. ABD’de boksun tarihi de bir o kadar yaygın olan ırkçılıkla kesişmektedir. Önceleri sahiplerini eğlendirmek için siyahi köleler arasında dövüşler düzenlenmiştir. Bu sert karşılaşmalarda başarılı olan köleler özgürlüklerini kazanmaktaydı. Boks kariyeri bir anlamda siyahiler için özgürlük bileti olarak görülüyordu (Marqusee, 1995b). Köleliğin resmi olarak kaldırılmasından sonra da boks siyahiler arasında yaygınlığını korumuş ve 20. yüzyıla taşınmıştır. Dolayısıyla eski köleler artık boksör olarak anılıyor, spor alanındaki ilk siyahi aktivizm tohumları da bu dönemde atılmış oluyordu.

Ünlü spor sosyoloğu ve siyahi haklar savunucusu aktivist Edwards (2016) Amerika’da siyahilerin dahil olduğu spor aktivizmini 4 ana döneme ayırmaktadır ve bu dönemler içinde ilk üçüne boks damgasını vurmuştur. Bu anlamda boksun spor aktivizmi içinde oldukça merkezi bir konum teşkil ettiği söylenebilir.

İlk dalga spor aktivizmi 1900-45 arası dönemdir. Bu periyotta siyahi sporcular için amaç kabul görmektir ve söz konusu kabul döneminin oldukça sancılı geçtiği bilinmektedir. 1908 yılında siyahi boksör Jack Johnson ve beyaz rakibi Jim Jeffries arasında Sidney’de bir boks karşılaşması düzenlenmiştir. İkisi de Amerikalı olan ve Amerika’da yaşayan bu sporcuların Sidney’de karşılaşmalarının nedeni o dönemde siyahilerin resmi olarak ringe çıkmalarının yasak olmasıdır. Jeffries önceleri rakibinin siyahi olması nedeniyle maçı reddetmiş, ardından kabul etmiştir. Johnson beyaz rakibi Jeffries’i tam da Amerikan bağımsızlık gününde yenilgiye uğratmıştır. Bu sonuç ABD’de tam bir şok etkisi yaratmıştır. Galibiyet sonrası kutlama yapan siyahiler, beyaz çetelerin saldırılarına maruz kalmış, bir dizi katliama uğramışlardır (Marqusee, 1995b). Diğer yandan siyahi boksör Johnson’ın özgüvenli, kendinden emin, meydan okuyucu tavırları “ev zencisi” tipolojisinin dışında bir yere işaret ederken bu durum yeni bir dönemin başlangıcını simgeliyordu (Cooper vd., 2019).

Johsnon'ın galibiyeti ve takındığı tavır ülkeden sürülmesine, ardından gelecek 20 yıl boyunca hiçbir siyahinin şampiyonluğuna izin verilmemesine neden olmuştur. 1930'lara gelindiğinde hava kısmen yumuşamıştır. Bu iklim içinde Joe Louis adında yeni bir siyahi boksör çıkmıştır. Louis sektöre girdiğinde menajerleri kendisini sıkı bir biçimde uyarılmış asla beyaz bir kadınla görülmemesini, ortalıkta çok dolaşmamasını ve dikkat çekmemesini tembihlemişlerdir. Bu süreçte spor ve iktidar ilişkisini göstermesi açısından oldukça ilginç bir olay yaşanmıştır. Louis, Nazi Almanya'sını temsil eden Max Schimelling'le bir maça çıkmış ve onu nakavt etmiştir. Zenci Louis bir anda faşist Almanlara karşı özgür Amerika'nın gücünü kanıtlayan hür dünyanın temsilcisine dönüşmüştür (Marqusee, 1995b). Siyahi bir boksörün beyaz rakibini yenmesi nedeniyle beyaz çetelerin siyahilere yönelik katliamları unutulmuştur. Bunun yanında siyahilere yönelik beyazların restoranlarına, devlet kurumlarına, otobüslerin ön koltuklarına alınmamaları gibi bir takım ayrımcı uygulamalar hala devam ediyordu. Bu ve benzeri olaylar spor-iktidar ilişkisinin ideolojik aygıt olma fonksiyonuna işaret etmesi açısından önemlidir.

Edwards, (2016) 1946-60 arasını ikinci dalga olarak tanımlar. Bu dönemde boksun yanında ilk defa farklı spor branşlarında da siyahi sporcular var olmaya başlamışlardır. Jack Robinson ilk siyahi beyzbol oyuncusu, Althea Gibson Fransız açık ve Wimbledon tenis turnuvalarını kazanan ilk siyahi kadın sporcudur. Bu durum siyahilerin farklı konumlara talip olduklarını göstermesi açısından önemlidir (Cooper vd., 2019). Siyahlar artık sadece alt sınıflar ve siyahilerle özdeşleşen boksla değil beyazlara yakıştırılan branşlarda da yerlerini alacaklardır.

Üçüncü dalga 1960 ve 70'leri kapsayan, spor aktivizmi açısından en zengin dönemdir. Bu aralıkta Muhammed Ali, Karim Abdülcebbar (Lew Alcindor), Jim Brown, Tony Smith gibi yıldızların başını çektiği etkisi oldukça yüksek eylemler yapılmış, siyahi sporcuları neredeyse tüm dünya tanımıştır. Aynı dönemde 1964 Sivil Haklar, 1965'te Oy Hakkı yasaları çıkmış, "negro sporcu" tanımının yerini "siyahi sporcu" sıfatı almıştır (Cooper vd., 2019).

1970'lerin sonu ve günümüze kadar olan süre, spor aktivizminin gerilediği, eylemlerin dramatik oranda düştüğü dönemdir. Bu süreçte de birçok yıldız siyahi sporcu çıkmıştır. Ancak bu sporcuların aktivizm konusunda ciddi anlamda girişimleri olmamıştır. Bu dönemin sporcuları daha çok sermayeyle yakın ilişki kurarak sistemle mücadele etmek yerine konfor alanını genişletmeyi tercih etmişlerdir (Cooper vd., 2019). Bir anlamda iktidar sermaye iş birliği, sisteme yönelik hoşnutsuzlukları gidermede başarılı olmuştur. Spor içindeki anormal durumlar önemli ölçüde elimine edilerek, sporun DİA olma görevi yeniden sorunsuz bir biçimde uygulanmaya çalışılmıştır, denilebilir.

Muhammed Ali'nin mücadelesi yukarıda sözü edilen tarihi arka plana dayanmaktadır. Ali'nin, kendinden önce ve sonra var olan spor aktivizmi içinde müstesna bir alanı doldurduğunu söylemek mümkündür. Üzerine yöneltilen tüm baskıları şiddet içeren bir sporda olmasına rağmen şiddete başvurmadan ustalıklı savuşturmayı bilmiştir. Verilen cezalara, yok saymaya, spor hayatından menetmeye yönelik yaptırımlara karşı mukavemet gösterebilmiş bir "itaatsiz" olarak Ali, spor aktivizminin dönüm noktasını teşkil etmiştir denilebilir. Bir anlamda spor aktivizmi Ali'den önce ve sonra olarak anılmaktadır.

3. Sporda Bir Anomali: Muhammed Ali Amerika'ya Karşı

Ali, 1942 yılında ırkçılığın ve ayrımcılığın yoğun yaşandığı Louisville, Kentucky'de doğmuştur. Bir kilise ressamı olan babası ona Marcellus Cassius Clay ismini vermiştir. Koyu bir Hristiyan olan baba, oğlunun da kendisi gibi bir Hristiyan olmasını arzu etmiştir. Küçük yaşından itibaren akrabalarından daha iri yapılı olan Ali, ilginç bir tevafuk neticesinde boksa başlamıştır. Henüz 12 yaşındayken kardeşiyle birlikte gittiği gösteride bisikleti çalınmıştır. Ağlayarak soluğu polis merkezinde alan küçük Cassius, kapıdaki polis memuruna bisikletin çalındığını, bunu yapanı yakalarsa kırbaçlayacağını söyler. Kendisi boks antrenörü olan polis memuru Joe Elbsy, gülümseyerek bunu yapmayı istiyorsa önce dövüşmeyi

öğrenmesi gerektiğini söyler ve ardından onu Columbia Gym adında bir spor salonuna davet eder. Sonrasında olacaklardan habersiz Cassius, ertesi gün salona gider ve ilk boks antrenmanına Martin adında bir antrenör ile boksa başlar (Levy, 2015). Bu hikâye Ali'nin hayatındaki önemli dönüm noktalarından biridir.

Antrenmanlarını hiç aksatmayan, oldukça hırslı ve çalışkan olan Cassius, yerel rakiplerini bir bir yener ve namağlup olarak Amerika'yı temsilen 1960 Roma Olimpiyatlarına katılma hakkı elde eder. Henüz 18 yaşında katıldığı olimpiyatta Sovyet rakibini yenerek altın madalya kazanmıştır. Cassius'un Rus rakibini yenmesi Soğuk Savaş dönemi spor-siyaset ilişkisi açısından oldukça önemlidir (Boykoff, 2016; Lenskyj, 2008). Özgür dünyanın sporcusu Demir Perde'nin boksörünü nakavt ederek sadece olimpiyat madalyası kazanmamış aynı zamanda Amerika'nın gücünü de kanıtlayarak siyasi başarı elde etmiştir. Nitekim kendisi de rakibiyle konuşmasında ona özgür dünyanın gücünü gösterdiğini söylemiştir. Bu karşılaşma sonrasında yaşananlar spor-siyaset ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir. Devletlerin sporu sadece yurt içinde değil aynı zamanda uluslararası planda da ideolojik bir aygıt (DiA) olarak kullandıklarının önemli bir kanıtıdır. Kazandığı zaferin ardından özgür dünyaya dönen genç şampiyon kendi ülkesinde, doğduğu şehir Louisville'de siyahi olduğu gerekçesiyle restoranda yemek yiyememiştir (Marqusee, 1995b). Bu olay neticesinde genç şampiyon için ülkesini temsil etmenin gururu kısa sürede hayal kırıklığına dönmüş, dünya sporunun en üst ödülllerinden biri kabul edilen olimpiyat madalyasını nehre fırlatmıştır.

Genç Cassius, 22 yaşına geldiğinde dönemin dünya boksunu temsil eden WBA'nın (Dünya Boks Birliği) ağır sıklet boks şampiyonu Sony Linston'ı nakavt ederek dünya ağır sıklet boks şampiyonu unvanını elde etmiştir. Bu başarı onu dünyanın bir numaralı boksörü haline getirmiştir. Cassius'un nakavt ettiği kendisi gibi siyahi bir boksör olan Linston, herhangi bir hak mücadelesine girmemiş, politik bir duruş sergilememiş, adı mafyaya karışmış kötü şöhretli biridir. Ancak Amerikan sistemiyle sorunu olmamıştır. Bu sırada Cassius, sevilmeyen bir figür olan Linston'ı yenmesinin ve artık tartışmasız dünyanın en iyisi olduğunu kanıtlamasının hemen ardından Müslüman olduğunu açıklamış ve adının bundan böyle Muhammed Ali olduğunu ilan etmiştir (Montville, 2020). Bu karar Ali'nin hayatını değiştirecek, onu spor alanının dışında küresel bir kahramana dönüştürecek sonuçları da beraberinde getirmiştir.

1967 yılına gelindiğinde Ali, Vietnam'a gönderilmek üzere askere alma merkezine gitmiş, dini inançları gereği askere gitmeyi reddetmiştir. Bu tavrı nedeniyle boks lisansı elinden alınmış, 5 yıl hapis ve 10 bin dolar para cezasına çarptırılmıştır. Aradan geçen 3 yıl 72 günün ardından Ali, boksa geri dönmüş ve 1980 yılına kadar tam üç kez unvanını geri almayı başarmıştır. Bu rekor halen kırılmamıştır (Montville, 2020). Ali'nin mücadelesinin kilit noktaları ve spor iktidar ilişkisi anlatılan bu hikâyenin satır aralarında gizlidir. Ana başlık, ilk sayfada yer alan çalışmanın başlığı adlı kısımdır.

4. Politik Mücadele

Amerikan sisteminin kölelik uygulamaları 20. yüzyılın ikinci yarısında da devam etmiştir. Dünyanın en iyi sporcusu bu ayrımcılıktan kurtulamamıştır. Siyahi olmanın hâlihazırda zor olduğu bir toplumda Müslüman siyahi olmak hayatının zorluk derecesini arttırmıştır. Bunun yanında Amerikan sistemini doğrudan hedef alan açıklamalarıyla işleri kendisi için daha da zorlaştırmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi Linston'u nakavt etmesinin üzerinden 24 saat geçtikten sonra Müslüman olduğunu ilan etmiş ve adını değiştirmiştir. İsmi değiştirmesini basit bir olay olarak sunmamış, kölelere özgü olduğunu ifade ettiği Cassius ismini reddettiğini ilan etmiştir (Lewins, 2014). Ali sadece dini bir tercihte bulunmuyor aynı zamanda sistemin dolaylı yönden kendisine verdiği adlandırmayı da reddediyordu. Bu Amerikan sistemine karşı ilk manifestosudur. Kendisi de Amerika'ya karşı giriştiği mücadelenin başlangıç noktasını Müslüman olmasına sabitlemiş ve bunu her seferinde ifade etmiştir: "bir horoz ancak gün ışığını gördüğünde ötmeye başlar. Onu karanlığa koyduğunuzda bir daha asla ötmeyecektir. Ben o ışığı

gördüm ve ötmeye başladım” (Montville, 2020) sözleri mücadelesinin başlangıcı ve kaynağı açısından önemlidir.

Ali'nin Müslüman olmasının yanında uysal ve “normal” olmayı reddetmesi Amerikan toplumunda büyük yankı uyandırmıştır. Sistemle uyumlu, gösterişçi, herhangi bir hak mücadelesine girişmeyen alışıldık siyahi sporcu profilinin dışında bir duruş sergileyen Ali, yeni bir döneme işaret ediyordu (Grano, 2009). Ali'nin bu tavrı kısa sürede tepkilere neden olmuştur. Kendisi de “gerçek şu ki beni gazeteler ve spor sayfalarının birinci sayfasına taşıyan şey Müslüman olmamdı” ifadeleriyle durumu özetlemiştir (Montville, 2020). 1975'te Ali'ye yenilen siyahi boksör Ron Lyle yıllar sonra kendisiyle yapılan röportajda “Linston'u yendiğinde onu övdüler ama İslam'ı kabul ettiğini söylediğinde toplum onu dışladı” (Muhammed Ali'ye Karşı, 2019) söyledikleri de önemlidir.

Muhammed Ali bir yandan ringde rakipleri ile mücadele ederken diğer yandan inandığı değerleri savunmayı görev kabul etmiştir. Ona karşı Amerikan sisteminin tutumu dergi, gazete, TV gibi yayın organlarında ismi üzerinden de okunabilmektedir. Muhammed Ali ismini kabul etmesi medya organlarında ve kamuoyunda bir mücadeleye dönüşmüştür. Amerikan iktidarıyla giriştiği mücadelede basın da ona eski ismi olan Cassius Clay demeye devam etmiştir. 1971 yılında Ali'nin cezasının kaldırılması ve sistem tarafından kabul edilmesinin ardından ismi de artık basın yayın organlarında Muhammed Ali olarak geçmeye başlamıştır (Townsend vd., 2018). Basının bu tutumu rakiplerinde de gözlemlenmektedir. Kendisi gibi siyahi olan rakipleri de Ali'ye eski ismiyle hitap etmeye devam etmişlerdir. 1965 yılında siyahi boksör Floyd Petterson ile karşılaşan Ali, kendisine eski ismiyle hitap eden rakibini ikinci rauntta yenebilecekken on iki raunt boyunca onu hırpalamıştır. 1967'de bir diğer siyahi boksör Ernie Terrel aynı tutumu sergilemiş, Ali'yi Cassius demeyi sürdürmüştür. Terrel'in bu tutumuna karşı Ali meşhur “Benim adım ne” (What's my name?) sorusuyla onu ringde uzun süre yumruklamıştır (CoseACaso, 2017). Amerikan basını, kamuoyu, yerleşik sisteminin Cassius ismi üzerinde ittifak etmesinin temel nedenlerinden biri, Ali'nin yeni ismini açıklarken Cassius isminin köle adı olduğu ve kendisine Amerikan sistemi tarafından dayatıldığı gerekçesini öne sürmesi, isim değişikliğinin basit bir tercihten öte politik bir baş kaldırma işaret ettiğinin önemli bir göstergesi olarak okunabilir.

Vietnam Savaşı, Ali'nin hayatındaki en önemli dönüm noktalarından biridir. 1960'ların ikinci yarısından itibaren ABD, Vietnam'a doğrudan müdahale etmeye başlamıştır. 1967 yılına gelindiğinde Vietnam için en az 400 bin asker ihtiyacı daha doğmuş, hali hazırda 16800 Amerikan askeri ölmüştür. Amerikan hükümetinin kamuoyunu ikna etme ve savaşa yönlendirme hamleleri hızla devam ederken savaş destekçilerinin oranı %60'ı bulmuştur. Devletin önemli bir ideolojik aygıtı olan medyada, neredeyse tek sesli olarak savaşa destek yayınları yapılıyor, muhalif görüşlerin çıkmasına izin verilmiyordu (Montville, 2020). Devletin ideolojik aygıtlarının neredeyse tam kadro çalıştığı, her gün onlarca asker ölününün ABD'ye ulaştığı ve kamuoyunda savaş hassasiyetinin en yüksek düzeye çıktığı bir dönemde Ali, Vietnam'a asker olarak gitmeyi reddetmiştir. Söz konusu tercih sadece Amerikan hükümetini değil kamuoyunu da Ali'ye karşı yöneltmiştir.

Ali'nin Vietnam'a çağırılmasının arka planında yine Müslüman olmasının yattığı öne sürülmüştür. Daha önce iki zekâ testinde de başarısız olmasına ve askere elverişsiz raporu almasına rağmen, Müslüman olduğunu açıklaması ve ardından “normal” siyahi davranışı göstermemesi nedeniyle yasa değiştirilmiş ve Ali askere çağırılmıştır (Montville, 2020). 28 Nisan 1967'de askere alma merkezine giden Ali, önce Cassius ismiyle çağırılmış ve askerliği kabul ettiğine binaen bir adım öne çıkması istenmiştir. Ali'nin öne çıkma komutuna uymaması nedeniyle ikinci kez Muhammed Ali ismiyle çağırılmış yine yerinden kımıldamamıştır. Bu tutum açıkça askere alınmayı reddetmek dolayısıyla iktidarı karşısına almak demektir. Askere alınma merkezinden ayrıldıktan hemen sonra “ben ve bütün siyahiler neden Amerika'daki evlerimizden kalkıp 15 bin km öteye bize hiçbir şey yapmayan esmer tenli

insanlara bomba, kurşun yağdırmaya gidelim ki” (Muhammed Ali’ye Karşı, 2019) sözleriyle Amerikan toplumunu da karşısına almıştır. Bu çıkışıyla Ali, artık ABD’nin en istenmeyen adamlarından birine dönüşmüştür.

Ali’nin Vietnam’a gitmeyi reddetmesi tek başına bir eylem olarak kalmamıştır. Binlerce siyahi ve savaş karşıtının içinde bulunduğu gösteriler düzenlenmiş, birçok olay çıkmıştır. Kamuoyunun savaşa yönelik desteğinin azalmasından çekinen yetkililer, hızla Ali’yi ikna turlarına çıkmıştır. Burada sporun politik bir mücadele alanına dönüşebileceğinin bir başka kanıtı vardır. Ali’ye reddedemeyeceği bir teklif sunulmuştur. Bu teklif onu hem ulusal kahramana dönüştürecek hem de çok zengin yapacaktır. Sunulan çözümde Ali, Vietnam’a gidecek ancak asla sıcak çatışma alanına girmeyecektir. Bir helikopter yardımıyla Amerikan mevzilerini havadan turlayacak, bu görüntüler de kamuoyuyla paylaşılacaktı. Bu sayede Ali ve sponsorları zengin olurken ABD hükümeti en ünlü savaş karşıtını savaş kahramanına dönüştürecek, azalma eğilimi gösteren kamuoyu desteğini yeniden artıracaktı (Montville, 2020). Bundan sonrasını Ali şöyle anlatmaktadır “Vietnam’a sadece kısa süreliğine gidip gösteri yapıp gelebilirdim. Hükümet beni el üstünde tutar, kahraman olarak tüm ülkeyi dolaştırırdı. Böylece hem milyonlarca dolardan vazgeçmek zorunda kalmaz hem de Amerikan toplumundaki imajım yerle bir olmazdı. Tüm bunlara rağmen bu teklifi reddettim. Çünkü ben bir davaya inanıyordum (Reed, 2004). Eğer savaş için adım atsaydım bir avuç savaş düşkününe memnun edecektim ama Allah (cc)’ın mahkemesinde bunun bana hiçbir faydası olmayacaktı” (FamousGreatSpeeches, 2012).

Söz konusu olay ve ifadeler bu çalışmanın da ana fikrini oluşturan “çelişkilerin bir arada bulunabileceği” önermesini desteklediği söylenebilir. Çelişkiyi oluşturan durum ilki sporun DİA işlevidir. Hükümet sporun DİA olduğu gerçeğinden hareketle Ali’yi ikna etmeye çalışmıştır. Sistemin bir sporcuyu ikna etmek adına taviz vermesi, en yetkili kurum ve kişileri devreye sokması sporun iktidar için değerini gösteren en önemli gerekçelerden sayılabilir. Çelişkiyi oluşturan ikinci durum ise Ali’nin hükümet karşısındaki tutumudur. Kendisine yapılan teklifleri reddederken sporda kazandığı başarı ve şöhretin etkisini kullandığı görülmektedir. O dönemde vicdani retçi, Yahova şahitleri vs. gibi birçok grup ve kişi askere alınmayı reddetmiş ve çoğunun gerekçeleri iktidar tarafından kabul edilmiştir. Herhangi bir protestocu kişi veya grubun Ali kadar ses getirdiğini söylemek zor görünmektedir. Daha açık ifadeyle Ali’nin iktidar karşıtı eyleminin etkili olmasındaki en önemli nedenleri arasında onun başarılı ve popüler bir sporcu olması verilebilir. Bu durum bize sporun sadece DİA olmadığını aynı zamanda politik bir mücadele alanına da dönüşebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla sosyal dünyanın fiziksel dünyanın aksine çelişkileri bir arada bulundurabileceğini söylemek mümkündür.

Sporun iktidar açısından önemini gösteren bir başka olay dönemin en ünlü siyahi sporcularının Ali’yi ikna etmek için bir araya gelmeleridir. Jim Brown, Bill Russel, Lew Alcindor (sonradan Müslüman olup Kerim Abdülcebbar adını alacaktır) gibi farklı branşlardaki en iyi siyahi sporcular mahkeme öncesi 4 Haziran 1967’de Ali’yle bir görüşme yapmışlardır. Bu görüşme iktidarın verdiği son fırsat olarak Ali’nin spor kariyerini, geleceğini etkileyecektir. Basının ve Amerikan kamuoyunun da yakından takip ettiği bu görüşme sonunda açıklama yapan sporcular kendilerinin Ali’yi ikna etmek için geldiklerini ancak Ali’nin onları ikna ettiğini söylemişlerdir. Devletin tamamen spor dışında bir olay için sporcuları bir araya getirmesi iktidar-spor ilişkisini göstermesi açısından önemlidir.

Toplantı sonrası Ali’nin tutumunda bir değişiklik olmaması bir anlamda 15 gün sonra 19 Haziran 1967’de toplanacak mahkemenin de sonucunu tayin etmiştir. Tamamı beyazlardan oluşan 12 kişilik jüri beklenildiği şekilde Ali’ye en üst sınırdan 5 yıl hapis ve 10 bin dolar para cezası vermiştir. Ayrıca lisansı iptal edilerek boks yapması da yasaklanmıştır (Joseph Vincent, 2018). Karar sonrası sokaklar karışmış 159 ırk temelli isyan hareketi rapor edilmiştir. Kararla birlikte Ali için oldukça zor bir tecrit dönemi başlamıştır. Spordan menedilmesi, hapis ve para cezası yanında yurt dışına çıkış yasağı da getirilmiştir. Bu yasağın gerekçesi “Ona yurt dışı çıkış yasağı koymazsak 600 milyon Müslümandan yardım alacak ve

milyoner bir kaçağa dönüşecektir” (FamousGreatSpeeches, 2012) sözleriyle açık biçimde ifade edilmiştir.

Tüm bu yasaklarla birlikte kendisi gibi sıkı bir NOI üyesi olan karısı Belinda ile Amerika’yı baştan sona dolaşarak konferanslar vermiştir. Bu konferanslardan elde ettiği oldukça mütevazı gelirle hayatta kalmaya çalışırken, aç kalacak kadar zor duruma düşmüştür. İçinde bulunduğu bu zor duruma rağmen geri adım atmamış iktidarı ve onun yanında yer almaya devam eden siyahları eleştirmekten geri durmamıştır (Montville, 2020).

Ali’nin zor dönemi devam ederken Amerika da Vietnam’da kolay olmayan bir savaş veriyordu. Savaş çıkmaza girmiş, yapılan tüm harcamalara ölen birçok insana rağmen bir sonuç alınamamıştır. Kamuoyunda giderek artan savaş karşıtlığı, R. Nixon’ı iktidara getirmiştir. Savaşı bitirme vadiyle seçimi kazanan Nixon, iktidara gelmesinin ardından Vietnam’dan çekilme kararı almıştır. ABD’nin aldığı bu kararın ardından 14 Eylül 1970’te Ali için de bir karar verilmiş ve cezası kaldırılarak spora dönmesine izin verilmiştir. Bu kararın alınmasında ABD’nin Vietnam’dan çekilirken yeni bir söyleme ihtiyacı olduğu dönemin etkisi gözlerden kaçmamalıdır. Savaşın meşruiyeti için cepheye çağrılan ve cezalandırılan Ali, kaybedilen bir savaşta geriye çekilmenin meşruiyeti adına ringlere döndürülerek ödüllendirilmiştir. Bu anlamda iktidar-spor ilişkisi açısından bu ayrıntının da önemli olduğu söylenebilir.

Ali’nin ceza alması ve spordan men edilmesi sonrasında bir başka siyahi boksör Joe Fraizer ağır sıklet boks şampiyonu olmuştur. Fraizer şampiyonluğunun meşru sayılabilmesi için Ali’yi yenmesi gerektiğini biliyordu. Bu nedenle bir görüşme esnasında Başkan Nixon’a Ali’nin affedilmesi için talepte bulunmuştur. Fraizer’ın, Ali’yi yenip yenemeyeceğini soran Nixon’a olumlu cevap vermesinin ardından Ali ve Fraizer 8 Mart 1971’de karşı karşıya gelmiştir. Yaklaşık 3,5 yıl ringlerden uzak kalan bir boksörün spora dönmesi başlı başına bir olayken mevcut dünya şampiyonu ile karşılaşması daha büyük bir olay olarak görülmüştür. Karşılaşmayı Fraizer sayıyla kazanmıştır. Bu zaferin ardından Başkan Nixon’ın davetlisi olarak beyaz sarayda ailesi ile birlikte Pazar ayinine katılmıştır (Reed, 2004). İktidar karşıtı birini yenen “normal” bir siyahi sporcunun bizzat ABD başkanı tarafından en üst derecede ağırlanması sporun iktidarla ilişkisini gösteren bir başka ayrıntıdır.

Ali için dönemin kapanması gerekirken o çalışmaya devam etmiş ve rakiplerini yenerek tekrar zirveye doğru tırmanmayı başarmıştır. Dünyanın en ünlü spor dergileri arasında gösterilen Sport Illustrate Fraizer’in galibiyetinin ardından “Ali efsanesinin sonu” kapağıyla çıkmıştır. Ali’nin 1974 yılı rövanş maçında Fraizer’ı yenmesinin ardından aynı dergi “Ali, yeniden” başlığını atmak zorunda kalmıştır (Sports Ullustrated, 1974).

Ali’nin sadece Amerika’da değil tüm dünyada iktidara karşı ezilen sınıfta yer aldığını gösteren bir diğer önemli karşılaşma 1974 yılında namağlup dünya şampiyonu G. Foremen ile Zaire’de yaptığı maçıdır. Karşılaşmadan önce yapılan reklam ve propagandada Ali ezilenlerin Foremen iktidarın temsilcisi olarak resmedilmiştir. Bu role uygun olarak Foremen Zaire’ye iki Belçika kurdu köpekle gelmiştir. Foremen’in bu hareketi yerel halkı oldukça öfkelenmiştir. Çünkü Belçika kurdu Zaire’yi sömüren ve köleleştiren kişileri temsil ediyordu. Zaire halkı “Ali bomaye, Ali bomaye (Ali onu parçala)” sloganları ile ona destek veriyorlardı. Karşılaşma iki boksörden çok iktidar ve karşıtları arasında gerçekleşiyor gibidir. Müsabakayı Ali kazanmıştır. O güne kadar hiç yenilgi almamış Foremen’i nakavt eden Ali, rakibi tam düşerken bitirici darbeyi indirmemiştir. Bu hareket hem izleyenleri hem de Foremen’i oldukça etkilemiştir. Yıllar sonra bir belgeselde kendisine yöneltilen “sence en iyi boksör Ali miydi” sorusuna Foremen “Ben bunu kabul etmiyorum. Boks sadece onun işiydi. O yeryüzüne ayak basmış en büyük adamlardan biriydi” diyerek Ali’ye olan saygısını ve hayranlığını dile getirmiştir (Lewins, 2014).

Foremen maçı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yoğun bir şekilde takip edilmiştir. Önemli boks spikerlerinden Orhan Aydın maç gününü şu şekilde özetlemiştir “Maçlar sabaha karşı 4.45 gibi

olmasına rağmen birçok evin ışığı o saatlerde yanmaya başladılar. Haksızlığa karşı duran Müslüman profili Türkiye’de oldukça karşılık bulmuştur”. Ali ile birçok görüşme yapan Ayhan, onun Türkleri çok sevdiğini söylemiştir (Orhan Ayhan, Muhammed Ali’yi Anlattı, n.d.). Ali kariyerinin sonlarına doğru dönemin başbakanı merhum Necmettin Erbakan’ın davetlisi olarak Türkiye’ye gelmiş, çok büyük bir kalabalıkla karşılaşmış, Sultan Ahmed Meydanında halkı selamlamıştır.

Amerika’nın yanında ülkemiz dahil olmak üzere dünyanın birçok yerinde Ali’nin bu kadar tanınması ve sevilmesinin sadece sportif başarıyla ilgili olmadığı görülmektedir. Ali’den önce ve sonra birçok başarılı siyahi sporcu gelmiştir ancak Ali’nin etkisini gösteren birinin olduğunu söylemek güçtür. Onun farklı kılan etkenlerin başında, iktidara karşı giriştiği mücadele verilebilir. Ali başarılı bir sporcu olarak kendisine biçilen ideolojik aygıtın oyuncusu olma rolünü tersine çevirerek sporu politik bir mücadele alanına çevirmiştir. Bu noktada sporun DİA olmasının geçerliliği devam ederken aynı zamanda iktidarın aleyhine de dönüşebildiği söylenebilir.

5. Tartışma ve Sonuç

Sporun küresel bir fenomen olma iddiası günümüzde artarak devam etmektedir. Modern iktidarın spora yönelik bu teveccühü varlığını ve eylemlerini meşrulaştırmak adına manipüle ettiğini söylemek mümkündür. Spor- iktidar ilişkisini göstermesi açısından birçok örnek olay bulunurken aynı zamanda bu konuda yapılan araştırmalar da bulunmaktadır (Boykoff, 2016; Lenskyj, 2008; Mählmann, 1988; Mangan, 2001; Markovits & Rensmann, 2010; Tomlinson & Young, 2006)

Muhammed Ali vakasının spor- iktidar ilişkisini gözler önüne seren en önemli örneklerden biri olduğu söylenebilir. Ali’nin Müslümanlığı tercih etmesinin ardından Vietnam’a asker olarak gitmeyi reddetmesi sonucu hapis ve para cezasına çarptırılmasının yanı sıra WBA’nın verdiği (Dünya Boks Birliği) ağır sıklet boks şampiyonluğu unvanı da elinden alınmıştır. WBA, doğrudan devlete bağlı olmayan bir spor organizasyonudur. Devletten bağımsız olduğu iddia edilen bir kuruluşun devletle karşı karşıya gelen bir sporcunun unvanını elinden alması, spor ve iktidar arasındaki simbiyotik ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir. Bu anlamda sporun devletin ideolojik aygıtı olarak kullanıldığı iddiasının söz konusu vakıa göz önüne alındığında geçerli olduğu söylenebilir.

Spor ve iktidar, aralarındaki bağ münasebetiyle birbirlerini beslerken bu ilişkinin sorunsuz ilerlediğini söylemek mümkün görünmemektedir. Spor sahalarında ya da sporla ilgili kişilerin iktidarın kendisine ve uygulamalarına yönelik eylemleri spor- iktidar ilişkisindeki krize işaret etmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar söz konusu ilişkinin pürüzsüz ilerlemediğini göstermektedir (Brown & Brison, 2017, 2017; Cooky, 2018; Cooper vd., 2019; Hartmann, 2009; Haslett & Smith, 2021). Muhammed Ali bir yandan spora yönelik DİA olma iddiasını desteklerken diğer yandan bu ilişkinin tersine çevrilebileceğini de göstermektedir. Sporun hem bir ideolojik aygıt hem de iktidara yönelik bir silaha dönüşebileceğini ifade eden iki çelişik durumun bu örnek olayda bir arada bulunduğunu söylemek mümkündür. Ali, DİA olarak işleyen kurumu iktidara meydan okunan bir mücadele arenasına çevirebilmiştir. Ali’nin varlığı iktidarın gücünün mutlak olmadığı, yapının bireyin eylemlerine tam bağımsızlık kazanmadığını gösterdiği söylenebilir.

Ali’nin mücadelesinin teorik arka planı sivil itaatsizlik kavramıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. J. Habermas’a göre sivil itaatsizlik bireysel çıkarların yer almadığı, ahlaken temellendirilmiş, hukuk düzeninin tekil düzenlemelerinden belirli olanları kasıtlı olarak çığnayan, bu eylem sonucu oluşacak sonuçlara katlanmayı gerektiren sembolik, şiddetsiz bir protesto hareketidir (Habermas, 1995). Bir eylemin sivil itaatsizlik olarak tanımlanabilmesi için Habermas’ın öne sürdüğü şartların Ali vakasında yerine getirildiği görülmektedir.

İlk olarak Ali’nin iktidardan bireysel bir talebi yoktur. İnançları gereği savaşa karşı olduğunu her seferinde belirtmiştir. Kendisine sunulan bireysel çıkar ve menfaatleri reddetmiştir. Dolayısıyla eylemin

bireysel olmama şartı burada yerine gelmiştir. İkinci olarak Ali, Müslüman olduğu gerekçesini öne sürerek eyleminin ahlaki temellerine işaret etmiştir. Kendisine uygun görülen beyazları eğlendiren ve onlara para kazandıran uysal zenci rolünü kabul etmemiştir. Ali'nin rakipleri dahil olmak üzere hemen her siyahi sporcu gerek günlük hayatta gerekse sahalarda ayrımcılığa uğramıştır. Ancak Ali'nin gösterdiği tepkiyi ve etkiyi ulusal ve küresel düzeyde gösterebilen sporcu olduğunu söylemek zordur. Kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere İslam'ın ayrımcılığı reddetmesi, eşitliğe yönelik vurgusu ve haksızlığa karşı mücadele çağrısı Ali üzerinde ciddi etkiler bırakmıştır. Onun siyahi zengin bir sporcudan sivil itaatsize dönüşmesinde İslam'ın, temel ahlâki kaynağı oluşturduğu söylenebilir. Bu anlamda sivil itaatsizliğin "ahlaki kaynak" şartının da yerine geldiği görülmektedir.

Zorunlu askerlik yasasının karşı çıkmasının sivil itaatsizliğin üçüncü şartı "hukuki düzenlemelerin belirli bir kısmını bilinçli olarak çiğnemeyi" karşıladığını göstermektedir. Son olarak askerlik merkezinde askere alınmayı kabul anlamına gelen bir adım öne çıkmayı reddetmesi sembolik, şiddetsiz bir protesto hareketidir. Ardından kendisine verilen hapis, para cezası ve bokstan menedilerek unvanının elinden alınması gibi yaptırımlara katlanmıştır. Bu eylemler ve cezalar da sivil itaatsizliğin şartlarını yerine getiren sonuçlar olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısıyla yerine getirilen sivil itaatsizlik şartlarına bakıldığında Ali'nin eylemi ve mücadelesinin sivil itaatsizlik olarak değerlendirilebileceği görülmektedir. Bu anlamda bugüne kadar meydana gelen sivil itaatsizlik eylemlerinin en bilinenlerinden birini bir sporcunun yapmış olması, sporun iktidar karşıtı eylem alanına dönüşebildiğinin bir diğer göstergesi olarak okunabilir.

Sonuç olarak sporu iktidarın dışında herhangi bir alternatifi barındırması mümkün olmayan, devlet lehine kusursuz işleyen bir aygıt olarak tanımlamak; faili fazlasıyla etkisizleştirmek anlamına gelebilir. Spor gibi iktidarın en önemli ideolojik aygıtlarından biri kendi içinde "anomali" üretebilmektedir. DİA olarak kurgulanan spor, Muhammed Ali gibi figürlerle karşılaştığında iktidar karşıtı eylemlerin yükseldiği mecraya dönüşebilmektedir. Bu anlamda sporun hem iktidarın ideolojik aygıtı hem de iktidar aleyhine dönüşebilen politik bir mücadele alanı olabilmektedir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazar 1'in makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı

Yazarın çalışma kapsamında herhangi bir finansal ve kişisel çıkarı yoktur.

Kaynaklar

- Akın, Y. (2004). *Gürbüz ve yavuz evlatlar: erken cumhuriyet'te beden terbiyesi ve spor* İstanbul: İletişim.
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları* (Y. Alp & M. Özışık, Trans.; 4. baskı). İstanbul: İletişim.
- Boykoff, J. (2016). *Power games: A political history of the Olympics*. Verso.
- Brown, S., & Brison, N. (2017). More Than an Athlete Constitutional and Contractual Analysis of Activism in Professional Sports. *Arizona State University Sports and Entertainment Law Journal*, 7, 249.
- Cooky, C. (2018). 4. Women, Sports, and Activism. In 4. Women, Sports, and Activism (pp. 70–90). Rutgers University Press.
- Cooper, J. N., Macaulay, C., & Rodriguez, S. H. (2019). Race and resistance: A typology of African American sport activism. *International Review for the Sociology of Sport*, 54(2), 151–181.
- CoseACaso (Director). (2017, February 26). Ali - What's my name? Original audio - Rare. <https://www.youtube.com/watch?v=bu2bW70K6JE>
- Dere, İ., Aslan, A., Adakuş, Z., & Altun, H. (2017). Muhammed Ali'nin Maçlarını İzleyenlerin Hatıraları (1970-1980). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4),
- Dorinson, J. (1997). Black Heroes in Sport: From Jack Johnson to Muhammad Ali. *The Journal of Popular Culture*, 31(3), 115–135.
- Edwards, H. (1969). *The Revolt of the Black Athlete*. MacMillan Publishing Company.
- Edwards, H. (2016, November 3). The fourth wave: Black athlete protests in the second decade of the 21st century. the North American Society for the Sociology of Sport conference, Florida.
- FamousGreatSpeeches (Director). (2012, April 6). NBC News—Muhammad Ali on not going to war. <https://www.youtube.com/watch?v=6JDM4MY71G4>
- Grano, D. A. (2009). Muhammad Ali Versus the “Modern Athlete”: On Voice in Mediated Sports Culture. *Critical Studies in Media Communication*, 26(3), 191–211.
- Giddens, A. ve Turner, J. (2013). *Günümüzde sosyal teori*. Çev. Ü. Tatlıcan. İstanbul: Say yayınları.
- Güven, E. (2019). Vur Muhammed aşkına, vur Ali aşkına: siyaset ve spor ikonu olarak Muhammed Ali imgesi. *TRT Akademi*. Cilt: 4 Sayı:8. 299- 307.
- Habermas, J. (1995). *Sivil İtaatsizlik* (H. Ökçesiz, Trans.). İstanbul: Afa yayınları.
- Hartmann, D. (1996). The politics of race and sport: Resistance and domination in the 1968 African American Olympic protest movement. *Ethnic and Racial Studies*, 19(3), 548–566.
- Hartmann, D. (2009). Activism, Organizing, and the Symbolic Power of Sport. *Journal for the Study of Sports and Athletes in Education*, 3(2), 181–194.
- Haslett, D., & Smith, B. (2021). Disability, sport and social activism (pp. 65–76).
- Joseph Vincent (Director). (2018, March 16). Muhammad Ali—The Greatest (Greatest Ali Video on YOUTUBE). https://www.youtube.com/watch?v=_ybnXgMMb5g
- Kay, J. (2008). It Wasn't Just Emily Davison! Sport, Suffrage and Society in Edwardian Britain. *The International Journal of the History of Sport*, 25(10), 1338–1354.

- Lenskyj, H. (2008). *Olympic industry resistance: Challenging Olympic power and propaganda*. State University of New York Press.
- Levy, P. B. (2015). *The Civil Rights Movement in America: From Black Nationalism to the Women's Political Council: From Black Nationalism to the Women's Political Council*. ABC-CLIO.
- Lewins, C. (Yönetmen). (2014). *Ben Ali*. ABD: Universal Pictures.
- Mählmann, P. (1988). Sport as a weapon of colonialism in Kenya: a review of the literature. *Transafrican Journal of History*, 17, 152–171.
- Mangan, J. A. (2001). Soccer as Moral Training: Missionary Intentions and Imperial Legacies. *Soccer & Society*, 2(2), 41–56. <https://doi.org/10.1080/714004848>
- Markovits, A. S., & Rensmann, L. (2010). *Gaming the world: How sports are reshaping global politics and culture*. Princeton University Press.
- Marqusee, M. (1995a). Sport and stereotype: From role model to Muhammad Ali. *Race & Class*, 36(4), 1–29.
- Marqusee, M. (1995b). Sport and stereotype: From role model to Muhammad Ali. *Race & Class*, 36(4), 1–29.
- Mazrui, A. A. (1977). Boxer Muhammad Ali and Soldier Idi Amin As International Political Symbols: The Bioeconomics of Sport and War. *Comparative Studies in Society and History*, 19(2), 189–215.
- Montville, L. (2020). *Muhammed Ali Amerika'ya Karşı* (T. Alkaç, Trans.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Morgan, H. (2022). Conducting a Qualitative Document Analysis. *Qualitative Report*, 27(1), 64–77.
- McCormack, P. (Yönetmen). (2009). *Muhammed Ali'ye Karşı*. Kanada: Network Entertainment
- Orhan Ayhan, Muhammed Ali'yi anlattı. (n.d.). Retrieved September 20, 2022, from <http://arsiv.ntv.com.tr/news/141513.asp>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative Research & Evaluation Methods: Integrating Theory and Practice*. SAGE Publications.
- Perelman, M. (2012). *Barbaric sport: A global plague*. Verso.
- Reed, T. L. (2004). Peace profile: Muhammad Ali. *Peace Review*, 16(1), 107–111. <https://doi.org/10.1080/1040265042000210247>
- Saeed, A. (2002). What's in a Name? Muhammad Ali and the Politics of Cultural Identity. *Culture, Sport, Society*, 5(3), 52–72.
- Smith, J. M. (2015). The Resurrection: Atlanta, Racial Politics, and the Return of Muhammad Ali. *Southern Cultures*, 21(2), 5–26.
- Sorek, T. (2013). Sport, Palestine, and Israel. In D. L. Andrews & B. Carrington (Eds.), *A Companion to Sport* (pp. 257–269). John Wiley & Sons, Ltd.
- Sports Illustrated, S. I. (1974, February 3). Ali again. *Sports Illustrated Vault* | SI.Com. <https://vault.si.com/vault/1974/02/04/45375>
- Tomlinson, A., & Young, C. (Eds.). (2006). *National identity and global sports events: Culture, politics, and spectacle in the Olympics and the football World Cup*. State University of New York Press.

Townsend, S., Osmond, G., & Phillips, M. G. (2018). 'Where Cassius Clay Ends, Muhammad Ali Begins': Sportspeople, Political Activism, and Methodology. *The International Journal of the History of Sport*, 35(11), 1149–1175.

Wakelin, J. (2020). Fighting for Religious Freedom; Muhammad Ali and His Battle Against the U.S. Supreme Court. Undergraduate Honors Theses. <https://scholarworks.wm.edu/honorstheses/1561>